

GALGÓCZI ESZTER
**TÖRÉSTESZT: VALÓBAN MEGHALADJA A
TÖRÉSVONALAKAT A MOMENTUM?
A MOMENTUM FIATALOK KÖZÖTTI
TÁMOGATOTTSÁGÁNAK OKAI**

ABSZTRAKT

Jött, látott, győzött. Bár egyesületként már előtte is működött, a Momentum Mozgalom (MoMo) 2017 januárjában lépett a nagy nyilvánosság elé, a NOLimpia kampánnyal, ekkor ráadásul még nem is pártként. A folyamatok ezek után azonban felgyorsultak, ugyanebben az évben márciusban a mozgalomból bejegyzett párt lett, a 2018-as országgyűlési választáson pedig meg is mérették önmagukat. Bár a népszavazási kezdeményezés és az aláírásgyűjtés hirtelen népszerűvé tette a mozgalmat, az 5% küszöböt már nem tudták megugrani, 2019-ben azonban az Európai Parlamenti választáson a második legsikeresebb pártként szerepetek (9,92%) az ellenzéki oldalon.

A Momentum Mozgalom szavazóiról ezidáig keveset tudunk. Feltételezzük, hogy Budapestiek, hogy az átlagéletkoruk alacsony, és azt, hogy az értelmiségi rétegből kerülnek ki. A tanulmány a meglévő adatbázisok által nyújtott lehetőségeihez mérten bemutatja a Momentum szavazóinak demográfiai összetételét, valamint azt, hogy mi jár a fejükben? Milyen politikai ideológia vezérli őket, milyen a világnézetük, milyen a politikai szocializációjuk, mennyire aktívak, ha politikai cselekvésről van szó. Mind ezentúl az elemzés egy nagyobb feladatra is vállalkozott. Amennyiben a párt önmeghatározását szeretnénk megismerni, legtöbbször abba a kijelentésbe ütközünk, hogy a Momentum az ideológiai törésvonalak, a bal-jobb skálán való elhelyezkedését tűzte ki célul, célja, hogy minél szélesebb társadalmi réteget tudjon képviselni. A tanulmány így arra kérdésre is keresi a választ, hogy valóban meg tudja-e haladni (választói szintéren) a Momentum a hagyományos ideológiai, illetve társadalmi törésvonalakat.

A tanulmány tehát két nagyobb célt tűzött ki maga elé. Elsősorban be kívánja mutatni, hogy milyenek is a Momentum szavazói, s ehhez leíró statisztikát alkalmaz. Másodsorban pedig arra a kérdésre keresi a választ, hogy meg tudja-e haladni a MoMo a társadalmi, illetve ideológiai törésvonalakat. Mindehhez pedig elengedhetetlen, hogy először a párt rövid történetével, illetve önmeghatározásával, valamint a törésvonalak szakirodalmával röviden foglalkozzon.

A MOMENTUM RÖVID TÖRTÉNETE ÉS IDEOLÓGIAI ÖN MEG (NEM) HATÁROZÁSA

A Momentum Mozgalom 2016-ban alakult, habár ekkoriban más névvel és leginkább egymás között politizáltak a lelkes fiatalok. Akarat volt bennük, a politikai élet megreformálására, már csak a hogyan volt kérdéses. Ismeretségre a 2017 januárjában kezdődő „NOLimpia” kampánnyal tettek szert, ami a 2024-es Budapesti olimpiáról szóló népszavazást kezdeményezte (volna), országos ismertségre pedig akkor, amikor az aláírásgyűjtésen a szükséges 138.000 aláírás helyett 255 611-et gyűjtöttek össze. Az ekkor hivatalosan mozgalomként bejegyzett szervezet csak ezután, 2017 márciusában lett hivatalosan is pártként bejegyezve (Angyal–Fellner–Fényes, 2017). Országjárásra indultak, elindították a *cselekvés köreit*, kampányoltak, s 2018-ban külön listán indultak az Országgyűlési választáson⁶³. A párt ekkor még sziklaszilárdan hitt abban, hogy egy új, a régi politikai harcoktól mentes pártnak igenis van helye a politikában. Mint később kiderült a közéletben valóban van, az országgyűlésben azonban 2018-ban még nem volt. A párt nem érte el az 5 százalékos küszöböt, a lelkesedés azonban csak egy éjszakára torpant meg, s másnap virradóra újrakezdődött a munka. Fél évvel később, a 2018-as decemberi tüntetéseken⁶⁴ már jelentősebb szerepet vállalt magára a párt, elnökségi tagjai még inkább a figyelem középpontjába kerültek⁶⁵. 2019 májusában már két EP képviselői helyet tudhattak magukénak, 9,92%-kal, egyrészt túlszárnyalva ezzel a kitűzött küszöb értéket, másrészt pedig második legnagyobb ellenzéki pártként kerültek ki a versenyből⁶⁶. A 2019-es önkormányzati választásoknak már az ellenzéki összefogás tagjaként vágnak neki a legtöbb településen. Eltűnt az „egyedül reformáljuk meg a politikát” *ars poetica* a párt arculatából, s úgy tűnik, hogy bár ez egyesekben visszatetszést váltott ki, a párt egyre népszerűbbé válik a magyar közéletben⁶⁷.

A Momentum rövid idő alatt befutott karrierjén túl csak az ideológiai hovatartozása az érdekesebb. Még 2016-ban az „első szabad generációként” határozták meg önmagukat (Angyal–Fellner–Fényes, 2017), a következő hónapokban a *politikai*

63 Mizers András (2017) Bemutakoztak a Cselekvés Körei, így értelmeznék újra az államalapítást a Momentum; https://hvg.hu/itthon/20170818_momentum_mozgalom_cselekvés_korei augusztus_20 letöltve: 2019. 08.29

64 A túlóra törvény ellen induló tüntetéssorozat, amelyet az ellenzék illetve az ellenzéki sajtó „rabszolgatörvényként” definiált. A tüntetések a törvény megszavazása után, a december 12-i ülésnap után spontán alakultak, majd napokig elhúzódott. Tüntetések a Momentum előtte is részt vett, vagy szervezett, azonban ez volt az, ahol többször is a figyelemközpontjába kerültek.

65 Mierce.hu (2018) Vasárnap Donáth Anna is beszédet tart a tüntetésen <https://merce.hu/pp/2018/12/14/harmadik-nap-is-utcaravonulnak-az-emberek-a-rabszolgatorveny-ellen/vasarnap-donath-anna-is-beszedet-tart-a-tuntetesen/> letöltve: 2019. 08.29

66 Pető Péter (2019) Forradalom az ellenzéknél: a DK a régi baloldalon, a Momentum a 21. századi pártok között tört át, <https://24.hu/belfold/2019/05/27/ep-valasztas-fidesz-momentum-dk/> letöltve: 2019. 08.29

67 Átlátszó (2019) Akadozva, de alakul az ellenzék összefogása a vidéki városokban az önkormányzati választásokra <https://atlatszo.hu/2019/07/04/akadozva-de-alakul-az-ellenzek-osszefogasa-a-videki-varosokban-az-onkormanyzati-valasztasokra/> letöltve: 2019.08.29

árvák jellemzőt aggatták önmagukra, jelezvén, hogy nem tartoznak egyik vagy másik ideológiához sem⁶⁸. A Momentum azért jött létre, hogy új politikai közösséget formáljon és alternatívát nyújtson mindazoknak, akik az eddigi rendszert meg akarják reformálni, akik nem csak a jelenlegi kormánypártokból, de az ellenzék régi szereplőiből is kiábrándultak⁶⁹. Céljuk, hogy az eredeti törésvonalak mentén való politizálás (bal és jobboldal, liberalizmus és konzervativizmus) helyett egy újfajta, ügyek mentén történő politizálást folytassanak Magyarországon. Be akarják temetni a bal és jobboldal között húzódó árkokat, s céljuk, hogy olyan „társadalmat építsenek, amelyet nem ideológiai harcok osztanak meg, hanem közös célok tartanak össze”⁷⁰. A Momentum tehát az elejétől fogva megfoghatatlannak tűnt. Az első időszakban még arról lehetett olvasni, hogy egyelőre nem határozzák meg önmagukat, az *majd idővel elválnak*⁷¹. Hetekig, hónapokig folyt a találgatás, hogy vajon melyik oldalon állnak, a párt pedig minden ilyen kérdést hárított.

A 2018-as országgyűlési választásokra ezen gondolataikat programba foglalták. Új politikai generációként tekintenek önmagukra, akik a kiüresedett viták fölött állnak, és *árkok ásása helyett a hidak építését* tűzték ki végső célul, s ehhez az óta is ragaszkodnak⁷². A Momentum elutasítja a törésvonalak mentén való politizálást, mi több ezen törésvonalak meghaladását tűzte ki céljául. Bár a párt legtöbbször az ideológiai tagoltságról, a jobb-baloldali skála meghaladásáról, a liberális és konzervatív értékek felett álló ügyek menti politizálásról értekezik, gyakran megjelenik a társadalmi törésvonalak meghaladása is a párt koncepciójában. Az országgyűlési választások után azonban, a 2018-as év végére felvételt nyertek az Európai Parlament liberális pártcsaládjába⁷³, ahol az óta is helyet foglalnak. Ezt a legtöbbször állásfoglalásként tekintették.

TÖRÉSVONALAK – RÖVID SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Azt, hogy léteznek-e még, vagy már meghaladtuk a társadalmi törésvonalakat egyébként a tudományos élet is vitatja. Számos kutató mellett érvel, hogy a társadalmi törésvonalak mentén való politizálás már nem létezik (Dalton et al. 1984; Frank-

68 Tóth Richi (2017) Politikai árvák fűrnék meg Orbán olimpiáját, indul az aláírásgyűjtés <https://24.hu/kozelet/2017/01/16/politikai-arvak-furnak-meg-orban-olimpiajat-indul-az-alairasgyujtes/> letöltve: 2019.08.29

69 Panyi Szabolcs (2018) Momentum: Gyurcsány nagyon elcseszte, eltakarodhatna már https://index.hu/belfold/2017/03/07/momentum_gyurcsany_nagyon_elcseszte_eltakarodhatna_mar/?fbclid=IwAR2ngG6kwhp11htFPXveOrV11LSmuLwO1zVT-1gkJI7PLgb8VavJIWRB6Q letöltve: 2019. 08.29

70 Momentum Program 2018 (2018) Indítsuk be Magyarországot, <https://program.momentum.hu/static/pdfs/momentum-program-2018.pdf> letöltve: 2019. 08.29

71 Sajó Dávid (2017) A Momentum se nem jobb, se nem bal, majd később kiderül, mi https://index.hu/belfold/2017/07/22/momentum_nyitas_fesztival/ letöltve: 2019. 08.29

72 Momentum Program 2018 (2018) Indítsuk be Magyarországot, <https://program.momentum.hu/static/pdfs/momentum-program-2018.pdf> letöltve: 2019. 08.29

73 Fekő Ádám (2018) Hivatalosan is libsi lett a Momentum https://azonnali.hu/cikk/20181109_hivatalosan-is-libsi-lett-a-momentum letöltve: 2019. 08.29

lin–Mackie–Valen 1992). Wouter van der Brug (2010: idézi Kriesi 2010) például arra a következtetésre jutott, hogy a strukturális és ideológia alapú szavazás egyre kevésbé jellemző, azaz, meglazulnak, a kapcsolatok a különböző társadalmi csoportok, az ideológiai orientációjuk és a választási magatartásuk között. Mindennek okát a generációk cseréjében látja, következtetését pedig abból vonja le, hogy legutoljára a hagyományos törésvonalakat az 1950-es évek előtt születettek körében lehetett erősen felfedezni.

A törésvonal elméleteket Lipset és Rokkan (1967) dolgozta ki. Lényege, hogy a jobb-baloldali dimenzió nem tudja kifejezni a pártrendszer tagoltságának komplexitását, a mögöttes társadalmi konfliktusok azonban kifejezik azt. A szerzőpáros e törésvonalakat a társadalom szerkezetében lévő politikailag releváns különbségekként definiálták, ugyanakkor kiemelték „*A törésvonalak nem jelentenek automatikusan pártok közötti ellentéteket.*” (Lipset–Rokkan, 1967: 26 idézi Róna, 2004). A társadalomban meghúzódó konfliktusokról tehát csak abban az esetben beszélhetünk törésvonalként, hogy ha azt a politikai aktorok, vagy pártok politikai konfliktussá formálták őket (Sartori 1969). Lipset és Rokkan nyomán Bartolini és Mair (1990) tovább dolgozta a törésvonal elméletet, a puhább definíción finomítottak, úgy vélték a törésvonal alapú politikai konfliktusról akkor beszélhetünk, amennyiben a szembenálló politikai csoportok önmagukba zárkoznak, azaz a különböző csoportidentifikációt képező kategóriák falat húznak a csoportok köré. Később Bartolini (2005; idézi Kriesi 2010) arra is figyelmeztetett, hogy a törésvonalakat nem szabad a *konfliktusok*, illetve az *ellentétek* fogalmakkal összetéveszteni. Törésvonalakról akkor beszélhetünk, ha a különböző ideológiai vagy társadalmi különbségeket konkrét politikai cselekvők vagy normák határozzák meg. Összeségében tehát a „*A politikai törésvonalak a társadalom politikailag releváns csoporttagolódását jelentik, amelyben a csoportkonfliktusok egyszerre jelentkeznek szociokulturális csoportok, szervezetek, valamint ideológiák és/vagy kollektív identitástudatok szintjén*” (Bartolini–Mair 1990; idézi Körösi–Tóth–Török 2003), és ezen „konfliktusokat” egy politikai aktor képes politikai konfliktussá formálni.

Lipset és Rokkan (1967) eredetileg négy társadalmi törésvonalat különböztetett meg, melyek háttérben mind történelmi sajátosságokat véltek felfedezni. A négy törésvonal a (a) *többségi és kisebbségi kultúra* ellentéte, amelyet ma etnikai konfliktusként, az *állam- egyház* konfliktus, amelyet ma vallásos és világiként, a *mezőgazdasági termelők és ipari vállalkozók* között, – amelyet ma vidéki-urbánus ellentétként értelmezünk, illetve a *munkások és munkaadók*, tehát tőkések közötti ellentétek. Nyugat-Európában elsősorban az utóbbi kettő vált igencsak meghatározóvá.

A magyar politikai rendszer azonban ezekről kissé eltérően alakult. Hazánkban, a kilencvenes években, a rendszertranszformációt követő időszakban három törésvonal vált meghatározóvá, két erősebb, egy pedig gyengébben megfigyelhető. A két erősebb a vallás és a nómenklatúra⁷⁴ (Körösi 1996), míg a harmadik, gyengébb törésvonal a hagyományos vidéki urbánus, falu-város (agrár-ipari) ellentétéhez kötődtek. A valóságos-világi törésvonalat mind a pártrendszer, mind pedig a szavazói viselkedésben

74 A kommunista rendszer politikai osztálya.

megfigyelhetővé vált. Egyik legerősebb indikátora ennek a templomba járás gyakorisága volt, s minél gyakrabban járt valaki templomban, annál inkább a jobb-közép pártokhoz húzódott, s minél kevésbé, annál inkább támogatta a liberális és szocialista pártokat. A '90-es évek végére azonban ez a törésvonal egyre kevésbé volt meghatározó, mind a Fidesz mind az MSZP táborában ugyanannyi templomba járó volt megfigyelhető, azonban a 2000-es évek elején megfigyelhető maradt, hogy a szekuláris csoportok a liberális pártok felé kezdtek húzni.

Második fontos törésvonalként a múlt rendszeréhez való viszonyulást detektálták a rendszertranszformációt követő időszakban. A nómenklatúra, osztálymentén kialakult törésvonal leginkább a kommunista rendszerben való politikai integráltsággal függ össze. Mutatója tehát, hogy az egyének rendelkeztek-e a rendszertranszformációt megelőző időszakban MSZMP párttagsággal.

A magyar rendszert meghatározó harmadik törésvonal Európa szerte csakugyan megfigyelhető, *vidék-város*, agrár-ipari tengelyen mozog. A 2000-es években nyilvánvalóvá vált, hogy ezen törésvonal vidéki felén a Fidesz, míg urbánus részén az MSZP, illetve SZDSZ, tehát a szociáldemokrata, illetve liberális pártok helyezkednek el. Ez a későbbiekben, sőt a mai napig megfigyelhető, a Fidesz még mindig a vidéki városokban erős, míg az ellenzék leginkább Budapesten vagy a nagyvárosokban tud előkelő helyen szerepelni.

Mindezen felül, habár törésvonalként nem említhetjük, a szavazók részéről meghatározó szerepe volt az elmúlt harminc évben az életkori sajátosságoknak, a generációs különbségeknek (Angelusz–Tardos, 2005). Ugyanakkor a generációk között nincsen mélyen meghúzódó csoportkonfliktus, így bár a szavazói viselkedésben fontos szerepet játszik, törésvonalként nem említhetjük azt.

Ennél is fontosabb azonban az értékalapú törésvonalakról beszélni, egyrészt a tanulmány szempontjából talán ez a legfontosabb, hiszen maga a Momentum is erre hivatkozik a legtöbbször – másrészt a szavazók szempontjából talán a bal-jobb dimenzió a leginkább kézzelfogható. Persze, el kell fogadnunk a tényt, hogy a bal és jobboldaliság fogalmainak tartalma nem egyértelműen definiálható, mást jelentettek a különböző korokban, és mást jelentenek a különböző földrajzi egységekben, országokban. A bal-jobboldaliság továbbá minden állampolgár számára is más és más jelentéstartalommal bír, politikai kommunikációs szempontból azonban ezt a legegyszerűbb megragadni, s a szavazótábornak is ehhez a legkönnyebb igazodnia. Míg a 2010-es évek előtt baloldalinak, vagy jobboldalinak lenni gyakorlatilag szinonimája volt annak, hogy valaki MSZP vagy Fidesz szavazó (Tóka 2005). Annak ellenére, hogy Magyarországon a bal-jobboldali címkék sosem tudatos gazdaságpolitikai elköteleződés mentén alakultak ki, mégis a bal-jobboldali dimenzió mindig is meghatározóbb volt például a liberális konzervatív tengelynél. (Angelusz–Tardos 2005, 79). A 2010-es években pedig a Fideszes szavazók egyre inkább jobbra tolódása volt megfigyelhető, mely az MSZP-Fidesz közötti bal-jobboldali szakadékot csak tovább növelte. Érdekes azonban megfigyelni, hogy a 2010-es években a két újonnan belépő párt közül csak az egyik határozta meg magát a

bal-jobboldali skálán (Jobbik), addig a másik a hagyományos törésvonalak meghaladásával kampányolt (LMP) csakúgy, mint most a Momentum. (Bíró Nagy 2011)

ADATOK, VIZSGÁLT VÁLTOZÓK, MÓDSZEREK

A tanulmány statisztikai része két részből áll. Elsőként a Momentumos szavazók leírásával kezdem, ugyanis a párt rövid életútját tekintve vajmi keveset tudunk a szavazóik jellegéről. Fontosnak tartom ezért az egyszerű kereszttáblák bemutatását is, amely elsősorban arra keresi a választ, hogy kik is a Momentum szavazói. Hogy teljesebb képet kapjunk, ebben a fejezetben nem csak a Momentum fiatal, egyetemista szavazóit mutatom be, hanem a teljes népességben végzett kutatási adatokat is. Az összehasonlításához a Medián reprezentatív összevont omnibusz felvételét használom, a 2018. december, 2019. január, illetve márciusi adatfelvételtől, ahol a Momentum szavazóinak elemszáma $n=88$, míg az AFM 2019⁷⁵-es adatbázisában $n=127$. A leíró statisztikai fejezetben a pártszimpátiát vizsgáltam különböző változókkal összevetve, a táblázatok tartalmazzák ezen változókat.

A statisztikai elemzés második nagyobb fejezete talán érdekesebb képet ad arról, hogy kik azok, akik a Momentumra szavaznak. Elsősorban ebben a fejezetben arra vagyok kíváncsi, hogy a hagyományos, illetve Magyarországon jellemző törésvonalak mentén határozhatóak-e meg a Momentum szavazói. Tekintve, hogy függő választó kétértékű (1: Momentumra szavazó, 0: Egyéb pártra szavaz) így binomiális logisztikus regressziós modellt alkalmaztam. A kontroll változók esetében a törésvonalakat mérő változókra túl a demográfiai változókat is figyelembe vettem, mint életkor (1: 18–19, 2: 20–21, 3: 22–24, 4: 25–), illetve nem (1: férfi, 2:nő), a törésvonalak vizsgálatához pedig a településtípus 4 kategóriáját (1: Budapest, 2: megyeszékhely, 3: egyéb város, 4: község⁷⁶), a vallásosság mértékét (1: Egyház tanítását követem, 2: Vallásos vagyok a magam módján, 3: Nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e vagy sem, 4: Egészen más a meggyőződése), valamint az ideológiai hovatartozást, a bal-jobb, konzervatív-liberális, mérsékel-radikális skálákat⁷⁷ vettem bele a modellbe, utóbbiak nélkül és azokkal együtt is lefuttatva a modellt. A statisztikai elemzésekhez minden esetben az SPSS nevű programot használtam.

MOMENTUM SZAVAZÓINAK BEMUTATÁSA

A Momentum szavazóit, – tekintve a párt eddigi rövid élettörténetét – még nem igazán ismerjük. Azt azonban már különböző közvéleménykutatásokból tudjuk,

⁷⁵ Az adatfelvételtől részletesen lásd Szabó 2019 jelen kötetben.

⁷⁶ Ebben az esetben a településtípus 5 kategóriájú változóját úgy kódoltam át, hogy az első 4 kategóriát megtartottam, az ötödiket pedig middingbe tettem (5: külföldön él), ugyanis az elemzés a magyar országon élő diákokra fókuszál.

⁷⁷ A kérdés így hangzott: Kérlek, jellemezd Önmagad az alábbi tulajdonság-párok segítségével! A válasz pedig 1–7-es skála értéket vehetett fel.

hogy a MoMo leginkább a fiatal szavazókat tudta elérni, így nem meglepő, hogy az Aktív Fiatalok adatfelvétele során is ők mutatkoztak a legnépszerűbb pártnak a főiskolások és egyetemisták körében (17%). A párt szavazóinak körülbelül egyharmada a 18-29-es korosztályból kerül ki. A 2018-as országgyűlési választások tanulása szerint szavazóik átlagéletkora a legfiatalabb a mezőnyben (33)⁷⁸ táblázat.

1. táblázat
A Momentum szavazóinak életkora
(százalékos megoszlás)

korcsoport	18–29	30–39	40–49	50–59	60–
százalék	35	18	19	17	11

Forrás: Medián összevont omnibusz adatfelvételei, 2018 december, 2019 január és március hónap

Azt is tudjuk, hogy 2018-ban, az országgyűlési választásokon az ellenzéki pártok közül a Momentum volt leginkább képes megszólítani az új szavazókat⁷⁹. Ez a valóságban két dolgot jelenthet: a) a Momentum képes megszólítani a politikából kiábrándultakat, vagy pedig b) be tudja vonzani az első szavazókat, azokat, akik az előző választás során nem töltötték még be a 18-ik életévüket. Utóbbi mellett több érv is szól. Egyrészt a Momentum szavazóinak jelentős része a legfiatalabb korcsoportból kerül ki, másrészt közvéleménykutatási adatokból azt is tudjuk, hogy szavazói nagyrésze, közel a fele középiskolai érettséget jelölte meg legmagasabb, befejezett iskolai végzettségként. Feltételezhető tehát, hogy az egyetemista, éppen hallgatói státuszban lévő szavazók adják a párt szavazóinak jórészét. Érdekes megvizsgálni azt is, hogy mely képzési területéről kerülnek ki leginkább a Momentum szavazói. Legnagyobb csoportjuk az alkalmazott tudományokat hallgat (37%), de a társadalomtudományok területén is kiemelkedő számú hallgató szavaz a MoMora (35%), a humán tudományok területéről 19% szimpatizál a Momentummal. A természettudományi szakosok aránya 9%.

2. táblázat
A Momentum támogatóinak iskolai végzettsége (százalékos megoszlás)⁸⁰

8 általános	Szaktanulmányi bizonyítvány	Érettségi	Diploma
6	23	49	23

Forrás: Medián összevont omnibusz adatfelvételei, 2018 december, 2019 január és március hónap

A Momentumot budapesti rétegpártként is szokták emlegetni, vagy egyenesen bel-pesti, körúton belüli pártként. Egyrészt a tagok nagyrésze valóban a fővárosban élt

78 Medián közvéleménykutatás adatai; akiraly (2018) A fiatalok között a leggyengébb a Fidesz <https://444.hu/2018/04/10/a-fiatalok-kozott-a-leggyengobb-a-fidesz> letöltve: 2019.08.29

79 Medián közvélemény-kutatás; Dull Szabolcs (2018) Megdől néhány tévhit a szavazók vándorlásáról https://index.hu/belfold/2018/07/31/median-kutatas_a_jobbik_az_lmp_es_a_momentum_is_rabolt_szavazokat_a_fidesztol/ letöltve: 2019.08.29

80 $p=0,000$ Phi: 219 Cramer: 109, A kapcsolat szignifikáns, ugyanakkor gyenge

vagy született, másrészt félő volt, hogy a kezdeti sikert, amit a NOLimpia népszavazási kezdeményezés hozott meg számukra a fővárosban, majd nem tudják kiterjeszteni országos szintűre. Annak ellenére, hogy a sikeres aláírásgyűjtés után egyből országjárásra indultak, melynek deklarált célja az volt, hogy felderítse az ország egyéb területein élő választók igényeit, és bemutassa számukra a pártot, legyen ez falu, – város, község, a 2018-as választási eredmény valóban azt mutatta, hogy a MoMo maximum Budapestet tudja/ná meghódítani igazán. Az Európai Parlamenti választáson elért sikerük sem mutat mást, ekkor ugyanis a részvétel jóval magasabb volt a fővárosban⁸¹. Az Aktív Fiatalok adatai szerint, valóban az egyetemista szavazók harmada Budapesten él, ennél azonban árnyaltabb képet kapunk, amikor ezt összevetjük a Medián adataival, ezek szerint ugyanis csak minden ötödik szavazó él a fővárosban, tehát egy kevésbé koncentrált képet kapunk. Szavazóik csaknem fele mindkét adatsor szerint egyéb városokban él, s a reprezentatív minta alapján további 32% falvakban.

3. táblázat

A Momentum támogatóinak állandó lakhelye^{82,83}

	Budapest	Város	Község/Falu
Aktív Fiatalok	36	49	15
Medián	20	48	32

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2019, Medián összevont omnibusz adatfelvételei, 2018 december, 2019 január és március hónap

A teljes lakosság körében végzett reprezentatív mérések azt mutatják, hogy a MoMo szavazóinak közel két harmada (64%) férfi, csupán 36 százalékuk nő. A hallgatók körében készült felmérés azonban ennek pont, hogy az ellenkezőjét mutatja, köztük többségben vannak a női szavazók (58%) és kisebbségben a férfiak (42%).

A MOMENTUM SZAVAZÓINAK VILÁGNÉZETE

A Momentum világnézete mindig is kérdéses volt, így igazán izgalmas a szavazóinak világgképét megvizsgálni. A párt ön meg nem határozásáról és a törésvonalak áthidalásáról az előző fejezetekben már volt szó. Ehhez képest érdekes látni, hogy hogyan viszonyulnak ehhez a választók. A bal-jobboldali skálán való elhelyezkedésen pontosan az látszik, amit a párt önmagáról állít. Jobb és baloldaltól

81 Portfolio.hu (2019) Megszületett a végeredmény – nagy meglepetések az EP-választáson <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20190527/megszuletett-a-vegeredmeny-nagy-meglepetesek-az-ep-valasztason-325553> letöltve: 2019. 08.29

82 Az eredetileg 5 kategóriájú településtípusból képeztem az AFM 2019-es adatbázisában 3 kategóriát, a (2: Megyei jogú városban, 3: Egyéb városban) kategóriákat összevontam: Város. Illetve a (5: Külföldön él) kategóriát kihagytam az elemzésből.

83 AFM 2019 $p=0,001$, Phi: 0,245, Cramer: 0,173, Ami azt jelenti, hogy van kapcsolat a két változó között, ez a kapcsolat azonban gyenge.
Medián: $p=0,000$, Phi: 0,200, Cramer: 0,142, Ami azt jelenti, hogy van kapcsolat a két változó között, ez a kapcsolat azonban gyenge.

egyaránt várják a támogatást, s úgy gondolják, hogy nem ez a meghatározó törésvonal. Az világosan látszik, hogy választóik, legalábbis az egyetemista választóik szintén mindkét oldalról vannak, átlagosan pedig tökéletesen középen helyezkednek el. A hallgatóktól azt kértük, hogy egy 1-től 7-ig tartó skálán határozzák meg a saját nézeteiket, az alábbi táblázat a válaszok átlagát mutatja.

A bal-illetve jobboldali skálán a hallgatók összességében inkább jobboldalra helyezték önmagukat, ehhez képest a MoMo-t támogatók inkább középen helyezkednek el. A liberális konzervatív skálán a hallgatók átlagosan középre helyezték önmagukat, ehhez képest a Momentum szavazói inkább a liberális oldalhoz húznak. Érdekes megjegyezni, hogy a 7-est, tehát az egyértelműen konzervatív meghatározást egyetlen Momentumra szavazó hallgató sem választotta, továbbá, 5-ös, 6-os értéket is összesen csak 10% jelölt. Egyes, valamint kettes értéket (tehát liberális) összesen azonban a hallgatók közel 60 százaléka jelölte, ők azok, akik kifejezetten liberálisnak tartják önmagukat. Abban, hogy a párt szavazói inkább a liberális gondolkodás felé húznak szerepe lehet annak, hogy a párt olyan ügyek mentén is nyíltan vállalja a véleményét, amelyeket az emberek hagyományosan a liberális oldalhoz köthetnek, mint például a másság elfogadása, az egyenjogúság és sokszínűség propagálása⁸⁴.

Radikálisnak azonban sem az egyetemi hallgatók, sem a Momentum szavazói nem nevezhetőek. Míg átlagosan a hallgatók középre sem helyezik magukat, addig a skála 6-os, illetve 7-es pontjára összesen 4% helyezi önmagát. Azoknak a hallgatóknak az aránya, akik a Momentumra szavaztak és 6-osra vagy 7-esre értékelték magukat a mérsékelt-radikális skálán – ahol az 1-es a mérsékelt, a 7-es pedig a radikális-, az aránya összesen nem éri el az 1%-ot.

4. táblázat

A Momentum és a teljes egyetemista minta ideológiai önmeghatározása (átlagérték)⁸⁵

	Momentum	Teljes minta
Bal-jobb	3,5	4
Liberális-konzervatív	2,7	3,5
Mérsékelt-radikális	3	3,3

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2019

A kutatás vizsgálta, hogy melyik politikai eszme írja le leginkább a hallgatók gondolkodását.⁸⁶ A Momentum szavazói közül a legtöbben (42%) a liberális, eszmét választották, mint saját magukra legjellemzőbb szellemiség, további 24% európeerként

84 Momentum.hu Gyere a Momentummal a Pridera <https://momentum.hu/esemeny/gyere-a-momentummal-a-pride-ra/> letöltve: 2019.08.29

85 A kapcsolat a bal-jobboldali elhelyezkedés kapcsán ($p=0,000$) szignifikánsnak bizonyult, csakúgy, mint a liberális-konzervatív skálán való elhelyezkedés ($p=0,001$), azonban a mérsékelt-radikális változó összefüggésében nem ($p=167$)

86 Kérdés így hangzott: Az alábbiakban olyan politikai eszméket olvashatsz, amelyek jellemzőek lehetnek egy ember gondolkodására. Kérlek, válaszd ki ezek közül azt, amelyik a legközelebb áll a gondolkodásodhoz!

tekint önmagára, közel húsz százalékuk zöldpártiként határozza meg önmagát, s tíz százalékot sem ér el azoknak az aránya, akik rendpártiak. Napjaink egyik legégetőbb politikai kérdése a migráció, ennek köszönhetően a kérdés során egy migrációval kapcsolatos kérdés is helyett kapott a kérdőívben. A kérdés arra vonatkozott, hogy a hallgatók szigorítanak-e a menekültek befogadását. A hallgatók 58% százaléka nem szigorítaná, míg a MoMo szavazóinak 80 százaléka, tart ki amellet az álláspont mellett, hogy nem szigorítaná a menekültek befogadását.

5. táblázat
A Momentum támogatóinak politikai gondolkodása
(százalékos megoszlásban)⁸⁷

Liberális, szabadgondolkodású	42
Européer	24
Zöld, környezetvédő	17
Rend és stabilitás híve	9

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2019

A European Social Survey adatai alapján az Európai országokban egyre több fiatal (16–29) vallja magát „nem vallásosnak”, nincs ez másként Magyarországon sem, sőt 67% nem vallásos fiatallal kifejezetten előkelő helyet foglalunk el az összehasonlításban. Ez a 67% magába foglalja azokat a fiatalokat, akik a) nem tartják magukat vallásosnak b) ateistaként definiálják önmagukat c) egyik intézménysült felekezetnek sem tagja. (Bullivant 2018) Ebben a kontextusban nem meglepő tehát hogy a Momentum szavazóinak legnagyobb része úgy nyilatkozik meg a saját vallásosságáról, hogy a „maga módján” vallásos, vagy egyáltalán nem az. A MoMo-ra szavazó hallgatók közel ötöde azonban nem tudja megmondani, hogy vallásosnak tartja-e magát vagy sem. Ez egyébként inkább életkori sajátosságnak tűnik. Amennyiben a reprezentatív mintát nézzük a Momentum választóinak 91%-nak határozott véleménye van a saját vallásosságát tekintve.

6. táblázat
A Momentum támogatóinak vallásossága
(százalékos megoszlás)⁸⁸

	Egyház tanítását követi	A maga módján	Nem tudja megmondani	Nem vallásos	Egészen más a meggyőződése
Aktív Fiatalok	2	33	17	39	9
Medián	3	36	9	42	9

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019, Medián összevont omnibusz adatfelvételei, 2018 december, 2019 január és március hónap.

87 $p=0,000$, $\Phi:0,652$, Cramer: 0,217. Statisztikailag a két változó között viszonylag erős kapcsolat van.

88 AFM 2019: $p=0,000$ $\Phi: 0,386$, Cramer: 0,193. A kapcsolat szignifikáns, azonban gyenge.

Medián: 2019: $p=0,000$ $\Phi: 0,293$, Cramer: 0,131. A kapcsolat szignifikáns, azonban gyenge.

A DEMOKRÁCIÁRÓL ALKOTOTT VÉLEMÉNYÜK

A demokráciába vetett bizalmat és a demokratikus értékek elismerését gyakran a demokráciához fűződő személyes viszonyként tudjuk értelmezni. Ugyan a szó jelentéséről még „nem született választói konszenzus”, a magyar társadalom 56 százaléka szerint *a demokrácia minden más politikai rendszernél jobb*, 27% nem lát különbséget a különböző rendszerek között és csupán 11% vallja, hogy bizonyos körülmények között egy diktatúra jobb, mint demokrácia. Ugyanez a kutatás arra a következtetésre is jutott, hogy minél magasabb az egyének iskolai végzettsége, annál nagyobb a demokráciába vetett bizalma. A kérdezés során 5% nem tudta vagy nem válaszolta meg a kérdést (Bíró-Nagy–Laki, 2018).⁸⁹

Nem meglepő, hogy a teljes egyetemista minta 58 százaléka szerint a demokrácia bármely politikai rendszernél jobb, míg a Momentum szavazóinak 2/3-a, 66 százaléka szerint nincs jobb. A teljes minta negyede, a Momentum szavazók ötöde gondolja úgy, hogy egyik politikai rendszer olyan, mint a másik. Ebből következik, hogy míg a hallgatói minta 16 százaléka mondta azt, hogy bizonyos esetekben egy diktatúra jobb, mint a demokrácia, addig a Momentum szavazóinak csupán 12 százaléka vélekedett ugyanígy.

Bár a demokratikus politikai berendezkedésben hisznek, a hazai demokrácia állapotával igencsak elégedetlenek a MoMo egyetemista szavazói.

7. táblázat

A Momentum támogatóinak hazai demokráciával való elégedettsége (százalékos megoszlás)⁹⁰

	Egyáltalán nem vagyok elégedett	Nem igazán vagyok elégedett	Többé-kevésbé elégedett vagyok	Teljesen elégedett va- gyok
Momentum	31	50	16	3
Teljes minta	24	41	30	5

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019

Teljesen csak 2 százaléuk elégedett a hazai demokrácia működésével, és csak 16% mondta azt, hogy többé-kevésbé elégedett, – szemben a teljes mintában közel kétszer annyian vannak azok, akik inkább elégedettek.⁹¹ A MoMo szavazóinak 50 százaléka nem igazán elégedett, közel harmaduk pedig ennél is sarkosabban fogalmaz, egyáltalán nem tetszik nekik az, ahogyan az országban működik a demokrácia. A Momentum szavazóknak tehát gyakorlatilag 4/5-e elégedetlen a hazai demokráciával, szemben a teljes egyetemista mintában 2/3 szerint nem működik úgy a hazai demokrácia, ahogyan azt ők elképzelnék. Nem meglepő tehát az sem, hogy mikor egy 11 fokú skálán kellett elhelyezniük az országot, ahol 0 a diktatúrát

⁸⁹ Az Aktív Fiatalok kérdezése során a nem tudja, nem válaszol opció nem volt feltüntetve.

⁹⁰ $p=0,000$, $\Phi=0,593$, Cramer: $0,342$. A kapcsolat szignifikáns és közepesen erős.

⁹¹ A kérdés úgy hangzott: Mennyire vagy elégedett a demokrácia működésével az országban?

jelöli, 10 pedig a demokráciát, a teljes mintához képest itt is jobban a diktatúra felé húzott a véleményük, átlagosan 4,2-re értékelték, ugyanakkor ez a szám nem tér el nagyon a teljes mintához viszonyítva (4,8).⁹²

POLITIKAI SZOCIALIZÁCIÓ ÉS AKTIVITÁS

Az Aktív Fiatalok külön kérdésben tért ki arra, hogy mennyire érdeklődnek a hallgatók a politika iránt. 1–5-ös skálán kellett osztályozniuk a saját érdeklődésüket, ahol az egyes az egyáltalán nem, az 5-ös pedig a nagyon érdekelt jelentette. A hallgatók átlaga 3,1, ehhez képest a Momentumos szavazók egy kicsit érdeklődőbbnek mutatkoztak, habár nem haladták meg sokkal az átlagot, 3,4-esre értékelték saját érdeklődésüket. A politika iránt, csak úgy, mint a többi hallgató 16 éves korukban kezdtek átlagosan érdeklődni. Politikai kérdésekben a Momentumos hallgatók 43 százaléka legalább az egyik szülőjével egyetért, 43% részben ért egyet a szüleivel, s csak 8 százaléuk mondta azt, hogy egyáltalán nem ért egyet egyikükkel sem, további 6% pedig nem is ismeri a szülei véleményét. Ehhez képest, ahogyan azt alábbi táblázat is mutatja 11százalékuknál nem kerülnek otthon terítékre közéleti, társadalmi problémákról való beszélgetések, továbbá 9% barátaival sem szokott hasonló beszélgetéseket folytatni.

8. táblázat

Milyen gyakran szoktál családdal, barátokkal közéleti kérdésekről, társadalmi problémákról beszélgetni (százalékos megoszlás)⁹³

		Rendszeresen	Alkalmanként	Soha
Momentum	családdal	28	61	11
Teljes		26	63	11
Momentum	barátokkal	36	55	9
Teljes		33	54	13

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019.

A Momentum egyetemi, főiskolás szavazói politikai közéleti tájékozottsága leginkább az online hírportálok olvasásából eredeztethető. Hetente többször, vagy akár napi szinten, több mint 70 százaléuk olvas, további 15% pedig legalább hetente értesül ugyanebből a hírforrásból. Elenyésző, 13% az, aki csak ritkábban vagy soha nem olvas hírportálokat. Amennyiben a televíziót választják forrásként inkább a kereskedelmi televíziós csatornákat keresik fel, hetente többször vagy mindennap csak 17 százaléuk értesül innen az aktualitásokról, további 13% pedig legalább hetente belenéz egy-egy hírműsorba. Nem meglepő, hogy a nyomtatott sajtótermékek, illetve rádióból való rendszeres értesülés csak néhány százalék választotta.

92 A kérdés úgy hangzott: Szerinted, ha egy skála egyik szélén a demokrácia, a másikon pedig a diktatúra található, akkor jelenleg Magyarország hol helyezkedik el ezen a skálán?

93 Családdal beszél: $p=0,003$, $\Phi:0,230$ Cramer:0,162, Barátokkal beszél: $p=0,000$ $\Phi:0,269$, Cramer: 0,191. A kapcsolat szignifikáns, mindkét esetben gyenge.

9. táblázat

**Milyen gyakran szoktál politikai hírekről tájékozódni az alábbi médiumokból?
 (százalékos megoszlás)⁹⁴**

	Soha	Ritkábban	Hetente	Hetente többször	Minden nap
Online hírportálok	2	11	15	31	42
Közzszolgálati tv	55	26	13	5	2
Kereskedelmi tv	35	34	13	14	3
Napi és hetilapok	56	33	6	5	1
Közzszolgálati rádió	70	22	4	3	1
Kereskedelmi rádió	54	30	9	6	1

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019

Facebookon napi szinten találkozik közéleti tartalmakkal a hallgatók 53 százaléka, további 25 százalék pedig hetente többször. Ezzel szoros összhangban áll az online participáció sajátos megoszlása (online participációról részletesen lásd Oross–Szabó 2019, 68).

10. táblázat

**Az alábbi tevékenységek közül részt vettél-e valamelyikben az utóbbi 12 hónapban?
 (százalékos megoszlásban)⁹⁵**

	Momentum	Teljes minta
Lájkolt közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatos bejegyzéseket	65	56
Szavazott interneten valamilyen közélettel kapcsolatos kérdésben	45	28
Aláírt online petíciót	43	30
Megosztott véleményedet tükröző képeket, videókat, posztokat	19	20
Posztolt közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatos témában	13	12
Kommentelt, hozzászóltál közösségi oldalakon, blogokon	11	15
Blogbejegyzést írtál közügyekkel, társadalmi témákkal kapcsolatban	1	2

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019

Ahogy a fenti táblázat is mutatja, a Momentumra szavazó hallgatók bizonyos tekintetben aktívabbak a társaiknál a közösségi oldalon, bár az is nyilvánvaló, hogy ahogyan a legtöbb hallgató – ők is azokban a cselekvési formákban vesznek részt, amelyek nem igényelnek különösebb idő-, illetve energiaráfordítást, illetve nem jelenik meg a saját profiljukon vagy nem kell megnyilatkozniuk a saját nevükben. Azokban a cselekvési formákban hajlandóak leginkább részt venni, ame-

⁹⁴ A kapcsolat csak a hetilapok, közzszolgálati rádiók, illetve kereskedelmi rádiók összefüggésében nem volt szignifikáns.

⁹⁵ A kapcsolat csak a Blogbejegyzés írása összefüggésében nem bizonyult szignifikánsnak.

lyek kisebb energia befektetéssel járnak, mégis valahol kifejezhetik vele a (nem) tetszésüket. Azt is láthatjuk, hogy minél hosszabban fejthetné ki a hallgató a saját véleményét, annál kevesebben teszik azt, megosztani, még közel 20% megosztja azokat a posztokat, amelyekkel azonosulni tud, vagy van róla véleménye, kommentálni csak a hallgatók tizede szokott, blogbejegyzést pedig már csak 1 százalékuk ír, ha van véleménye társadalmi problémákkal kapcsolatban. Ugyanakkor azt is látjuk, hogy amint kilépnek az online tér biztonságos elzártságából, és „arctalanságából”, már a Momentumra szavazó fiatalok sem kifejezetten aktívak, bár a teljes mintához képest így is nagyobb százalékban aktivizálják magukat.

A Momentumra szavazó hallgatók közül tehát többen vannak, akik a hagyományos aktivitási formákat gyakorolják, mint hallgató társaik. A Momentum-szavazóinak több mint harmada buzdított korábban szavazásra, s közel ugyan ennyien aláírtak politikai nyilatkozatot. Törvényes demonstráción majd’ minden negyedik tagjuk részt vett, majdnem ugyanannyian, mint ahányan már aláírásgyűjtésen is megfordultak.

11. táblázat

Az alábbi tevékenységek közül részt vettél-e valamelyikben az utóbbi 12 hónapban?

(százalékos megoszlásban)⁹⁶

	Momentum	Teljes
Buzdított szavazásra	35	24
Aláírt politikai nyilatkozatot	32	25
Aláírásgyűjtésen	25	19
Törvényes demonstráción, tüntetésen	24	19
Termékbojkotton	14	15
Spontán demonstráción	13	9
Politikai jelvényeket viselt	10	6
Kapcsolatba lépett képviselővel	9	8
Kampánytevékenységben	3	4

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019

JÖVŐKÉP?

A Momentum szavazóinak 93 százaléka legalább középfolkon beszél angolul, további 6 százalékuk pedig alacsonyfolkon. A teljes minta 89% szintén beszél minimum középfolkon a nyelvet, további 10% pedig alacsonyfolkon. Németül a MoMo szavazók 38 százaléka beszél legalább középfolkon, a teljes minta 34 százalékhoz viszonyítva. Nyelvi akadályokról tehát nem beszélhetünk, amikor a külföldre költözés szóba kerül. Bár egyetemre a MoMo szavazók csupán 21 százaléka szeretne külföldön menni, a

⁹⁶ A kapcsolat az aláírásgyűjtésen való részvétel, a kampánytevékenységben való részvétel, a politikai jelvények viselése, a képviselőkkel való kapcsolatba lépés összefüggésében nem bizonyult szignifikánsnak.

munka világában már 71 százalékuk kipróbálná magát a nemzetközi piacon, hosszútávon viszont csak 60 százalékuk tervez ott karriert építeni, kint élni pedig mindösszesen 40 százalékuk. A külföldre költözés okait is érdemes megvizsgálni, 72 százalékuk jobb megélhetést és fizetést remél, 54 százalékuk a jobb karrierlehetőségekben bízik, kicsit több mint felük tapasztalatot kíván szerezni. Összehasonlítva a teljes minta szintén 21 százaléka tanulna külföldön, 66% rövid, 51 százaléka pedig hosszútávon is külhonban dolgozna, 35 százalékuk képzeletben el ott az életét.

12. táblázat

A Momentum támogatóira épített logisztikus regressziós modell

	B	S.E.	Wald
Konstans	1,237	1,223	1,023
Nem	-0,212	0,216	0,968
Kor	-0,055	0,051	1,169
Településtípus			3,732
Budapest ⁹⁷	0,382	0,322	1,403
Megyei jogú város	-0,086	0,343	0,062
Egyéb város	-0,050	0,331	0,023
Vallás			9,697
Egyház tanításait követi ⁹⁸	-0,553	0,711	0,605
Vallásos a maga módján	0,055	0,397	0,019
Nem tudja, hogy vallásos-e	0,933	0,447	4,355
Nem vallásos	0,295	0,389	0,576
Bal-jobboldali	-0,097	0,090	1,149
Liberális-Konzervatív	-0,360**	0,087	16,929
Mérsékelt-Radikális	-0,058	0,082	0,508
Nagelkerke R ² : 0,144			

p=0,00**

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019

A Magyarországon meghatározó három társadalmi törésvonalból csak kettőt érdemes vizsgálni a hallgatók összefüggésében.⁹⁹ A város-vidék, vallásos-nem vallásos törésvonalakon túl a modellben az ideológiai törésvonalak hatását teszteljük a Momentumra való szavazási hajlammal. A modellben ezentúl alapvető demográfiai kérdések is helyet kaptak, kontrolláltam a nem illetve kor változóra.

A modellt az ideológiai változók nélkül és azokkal együtt is lefuttattam, s bár a táblázatba csak az utóbbi adatai kerültek, érdemes említést tenni az anélkül kapott eredményekről. Mindkét modell statisztikailag szignifikáns (p=0,000). A nők körében magasabb a Momentum támogatottsága, ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy az ideológiai változók bevonása után megszűnt a szignifikancia. Ugyanebben a modellben a településtípus és a vallásosság is szignifikánsnak bizonyult. Utóbbiból egyértelműen látszik, hogy nem a vallásos szavazók szimpatizálnak a Momentummal.

⁹⁷ Referencia: Község

⁹⁸ Referencia: Egészen más a meggyőződés

⁹⁹ A nomenklátúra törésvonal értelmezése ebben a kontextusban értelmét veszti, ugyanis a hallgatók életkorukból kifolyólag nem lehettek MSZMP- párttagok.

Az ideológiai változók bevonásával a modell magyarázó ereje megnőtt (Nagelkerke R^2 0,72-ről 0,144-re). A három ideológiai változó közül azonban csak egy bizonyult szignifikánsnak, minél inkább liberális valaki, annál nagyobb valószínűséggel választja a Momentumot.

A táblázat alapján azt is el tudjuk mondani, hogy a hagyományos törésvonalak valóban nem mutatkoznak meghatározónak, amennyiben az ideológiai változókra is kontrollálunk. A Momentum szavazóit tehát egyedül a liberális-konzervatív skálán betöltött szerepükkel tudjuk jellemezni. Ezzel együtt is be kell látnunk, hogy a Momentum tehát nem képes teljes mértékben meghaladni a törésvonalakat, ugyanis az ideológiai törésvonalra még így is érzékeny. Ugyanakkor egy másik magyarázat is szolgálhat a Momentum népszerűségére a liberális fiatalok körében. Az eddigi Aktív Fiatalok kutatásokból ugyanis egyértelműen kibontakozott egy szavazói bázis, amely mindig a fiatalabb, fiatalokat megszólító pártok felé tendált. Az első Aktív Fiatalok hullámban ezek a fiatalok az LMP-t, majd a második adatfelvételkor már a Bajnai Gordon névvel fémjelzett Együtt- PM pártszövetségét támogatták, majd annak felbomlása után visszatértek az LMP-hez (Böcskei, 2015). Feltételezhető tehát, hogy az egyetemista szavazók egy része nem rendelkezik erős pártkötődéssel. Ők azok, akik társaiknál liberálisabb szemlélettel rendelkeznek, s egyelőre nem találják biztos helyüket a pártrendszerben.

ÖSSZEFOGLALÁS

A Momentum szavazói között felülreprezentáltak a fiatal szavazók, főleg Budapestiek, vagy egyéb városokban élnek. Ez egyébként új pártoknál nem meglepő. A bal-jobb skálán középre helyezik magukat, azonban többségében liberális gondolkodásúak. A demokráciát, mint rendszert támogatják, azonban a hazai demokrácia működésével nem értenek egyet. A barátaik körében gyakrabban kerül szóba a politika, mint a szűk családjuk, szüleik körében, azonban kifejezetten sokan beszélnek közügyekkel kapcsolatos kérdésekről. Politikai ismeretüket főleg az online térből gyűjtik, és ugyanitt aktivizálódnak politikailag, viszont főleg azon aktivitási formákat választják, melyek kevés energiaráfordítással járnak. A Momentum szavazóinak, csak úgy, mint az egyetemista minta egészének nyitott a világ, s sokan ezzel élni is szeretnének. Nyelvtudásuk van ahhoz, hogy külföldön folytassák az életüket, motiválni pedig karrierlehetőség motiválja őket.

A hagyományos törésvonalak nem meghatározóak a Momentum pártszimpátiáját illetően. Ami igazán hatással van a Momentumra való szavazási hajlamra az a liberális-konzervatív skálán való elhelyezkedés, a liberális gondolkodás. A Momentum fiatal szavazóit az különbözteti meg más szavazóktól tehát, hogy liberálisok. Ebből két feltételezés következik. A Momentum fiatal szavazói bázis szintjén nem tudja meghaladni a törésvonalakat. Bár a hagyományos társadalmi törésvonalak elhalványulnak, s talán legmeglepőbb módon a vidék-város ellentét

sem áll fent a párttal kapcsolatban, ideológiai szinten a párt szavazói elkötelezettségnek látszanak a liberalizmus irányába. Ugyanakkor ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a Momentum elkötelezett szavazóbázisa liberális gondolkodású egyénekből áll. Feltételezhető, hogy ezen hallgatók nem a Momentumhoz, mint párthoz, hanem a Momentumhoz, mint új párt jelenségéhez vonzódnak, s hogy ugyan arról a szavazói bázisról beszélhetünk most, akik az Aktív Fiatalok első hullámában az LMP-t, majd a másodikban az Együtt-PM pártszövetséget, majd a harmadikban ismét az LMP-t támogatták. Valószínűbb tehát, hogy ezt a politikára fogékony, liberális beállítású réteget az új, fiataloknak szóló pártok tudják meggyőzni, s ez ebben a hullámban ez a párt a Momentum volt.

IRODALOM

- Angelusz Róbert – Tardos Róbert (2005): A választói tömbök rejtett hálózata. In: In: Angelusz Róbert-Tardos Róbert (szerk.): *Törések, hálók, hidak. Választói magatartás és politikai tagolódás Magyarországon*. Budapest: DKMKA.
- Angelusz Róbert-Tardos Róbert (szerk.): *Törések, hálók, hidak. Választói magatartás és politikai tagolódás Magyarországon*. Budapest: DKMKA.
- Angyal Emese Éva:Fellner Zita:Fényes Csongor (2017): Új kihívók. Politikai szocializációs utak a Momentum Mozgalomban; *Politikatudományi Szemle* 2017/4, 55-79 pp.
- Bartolini, S., – Mair, P. (1990): *Identity, Competition and Electoral Availability*. Colchester: ECPR Press.
- Bartolini, Stefano. (2005): ‘La formation des clivages’. *Revue internationale de politique compare*, 12(1): 9:34.
- Bíró Nagy András (2011): Az új pártrendszer térképe. Programok, Pártelitek és szavazótáborok a 2010-es választások után. In: *Magyarország Politikai Évkönyve 2010-ről*, Budapest DKMKA
- Bíró-Nagy András, Laki Gergely (2018): *A Demokrácia és a Magyar társadalom*, Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions
- Böcskei Balázs (2015): Összerendeződéstől összerendeződésig – Critical Mass nemzedék 2012–2015. Az LMP-s egyetemisták-főiskolások értékvilága, aktivitása és társadalmi háttere In: Szabó Andrea és Oross Dániel szerk. *Csendesek vagy lázadók? A hallgatók politikai orientációi Magyarországon (2011–2015)* Budapest–Szeged, Belvedere – MTA TK PTI.
- Bullivant, S. (2018): *Europe’s Young Adults and Religion Findings from the European Social Survey (2014-16) to inform the 2018 Synod of Bishops* Benedict XVI Centre for Religion and Society 2018
- Dalton Russell Scott C. Flanagan Paul A. Beck (1984): *Electoral Changes in Advanced Industrial Democracies. Realignment or Dealignment?* Princeton, NJ Princeton University Press

- Fábián Zoltán (2007): Törésvonalak és a politikai-ideológiai azonosulás szerepe a pártszimpátiák magyarázatában. In: Angelusz Róbert-Tardos Róbert (szerk.): *Törések, hálók, hidak. Választói magatartás és politikai tagolódás Magyarországon*. Budapest: DKMKA.
- Franklin Mark N. Tom T. Mackie Henry Valen (1992): *Electoral Change. Responses to Evolving Social and Attitudinal Structures in Western Countries* Cambridge Cambridge University Press
- Körösényi András – Tóth Csaba – Török Gábor (2006): *A magyar politikai rendszer* Budapest: Osiris 2006
- Körösényi András (1996): *Nómenklatúra és vallás – törésvonalak és pártrendszer Magyarországon*. In Századvég. 1996. Nyár
- Kriesi, H. (2010). Restructuration of Partisan Politics and the Emergence of a New Cleavage Based on Values. *West European Politics*, 33(3), 673-685.
- Kriesi, H., Grande, E., Lachat, R., Dolezal, M., Bornschier, S., – Frey, T. (2006). Globalization and the transformation of the national political space: Six European countries compared. *European Journal Of Political Research*, 45(6), 921-956.
- Lipset, S. M., – Rokkan, S. (1967). Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments: An Introduction. In S. M. Lipset – S. Rokkan (Eds.), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: Free Press.
- Oross Dániel, Szabó Andrea (2019): *A politika és a magyar fiatalok*, Budapest: Noran Libro Kft.
- Róna Dániel (2008): A törésvonal fogalma a politikatudományban* Magyarországi; *Politikatudományi Szemle* 2008/4 121–144 pp.
- Szabó Andrea (2019): A 2019-es Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás módszertana. In: Szabó Andrea – Susánszky Pál – Oross Dániel (szerk.): *Mások vagy ugyanolyanok? A hallgatók politikai aktivitása, politikai orientációja Magyarországon (2019)*. Budapest – Szeged, Belvedere Meridionale – Heinrich Böll Stiftung – TK PTI.
- Teney, C., Lacewell, O., – De Wilde, P. (2013). Winners and losers of globalization in Europe: attitudes and ideologies. *European Political Science Review*, 6(4), 575–595.
- Tóka Gábor (2005): A magyarországi politikai tagoltság nemzetközi összehasonlításban. In: Angelusz Róbert-Tardos Róbert (szerk.): *Törések, hálók, hidak. Választói magatartás és politikai tagolódás Magyarországon*. Budapest: DKMKA.
- Van der Brug, Wouter. (2010): ‘Structural and Ideological Voting in Age Cohorts’. *West European Politics*, 33(3): 586:607.